

Citronärsla

vid Rönnskärs udde 30 september 1972;
då en ny art för landet, nu en årlig gäst
som fortsätter (?) att öka.

Under de fyrtio år som Upplands Ornitologiska Förening existerat har tio nya arter för landet påträffats i landskapet Uppland. Med anledning av jubileet kan det kanske vara av intresse att lämna nostalgiska tillbakablickar och därför också berätta hur några av dessa fynd gick till, men också redovisa vad som sedan har hänt i Sverige efter det första fyndet. Den första av dessa tio var den citronärsla som rastade vid Rönnskärs udde 30 september 1972. Här följer en redogörelse från en av dem som var med när det begav sig.

Citronärsla, *Motacilla citreola*
1 hane rastade på Säby strandäng,
Norra Järvafältet, 10 maj 2006.

FOTO: LARS FRIBERG

I gryningen den 30 september 1972 stod vi; Claes Forshill, Bo Granberg, Lars Olsson och författaren till dessa rader, som vanligt på Rönnskärs udde och hyste förhoppningar om att dagen skulle komma att bjuda på mängder av sträckande fåglar (kanske också något utöver det vanliga). Strax före klockan sex lystrade vi till ett ljud som vi inledningsvis hade problem att fastställa källan till. Var det en fågel som hade hörts eller var det bara Bosse Granbergs stövel? Det dröjde dock inte länge innan vi åter hörde samma ljud och vi kunde nu slå fast att det verkligen var en fågel som var ursprunget. Lätet påminde en del om gulärlans lockläte, men avvek på så sätt att det innehöll r-ljud. Vi upptäckte snart fågeln, helt klart en ärla, flygande lågt över bergen, men snart gick den ned på en berghäll. De första intrycken var en till synes helt grå och vit ärla med två kraftiga, vita vingband.

De kraftiga vingbanden och det avvikande locklätet gjorde att vi nästan på en gång var inne på spåret att detta kunde vara en citronärla. Vi hade redan tidigare diskuterat denna art som en tänkbar gäst vid Rönnskärs udde. Vi visste att denna ostliga art var en årlig gäst i England under hösten och att det fanns flera fynd även i Finland.

Ärlan var samarbetsvillig på så sätt att den höll sig kvar på bergen vid udden under hela förmiddagen och det blev inte så mycket bevänt med sträckstudierna denna dag. Vi ägnade ärlan merparten av vår uppmärksamhet och följde den under flera timmar samtidigt som vi efter hand blev allt mer övertygade om att det verkligen var en citronärla. Dräktkaraktärer nedtecknades, men vi hade tyvärr ingen kamera för att kunna dokumentera den på bild. Vid ett kort besök på Sennebyhaken träffade vi Gustaf Delje, en av pionjärerna inom uppländsk fågelskådning, och berättade om vårt fynd för honom. Han lyssnade intresserat och yttrade att det kunde vara "en sällsynt gäst från öster", men följde oss inte tillbaka till udden för att själv försöka få se fågeln i fråga.

Vi lämnade udden mitt på dagen för att senare återvända med kameror. Citronärlan

fanns kvar och ett flertal fotografier togs. Kamerautrustningen var på den tiden inte av samma höga standard som idag, men vi lyckades ändå få till några bilder som visar de karaktärer som citronärlan, men inte våra vanliga ärlor, har.

När dagen var till ända vidtog litteraturstudier om bestämning av ärlor och så småningom satte vi oss ned för att nedteckna en raritetsrapport. Även detta var en ny företeelse för oss. Rk hade nyligen bildats och kanske citronärla var den första nya art för landet som Rk hade att ta ställning till? Fyndet blev inte oväntat i vederbörlig ordning godkänt som det första fyndet av arten för landet.

Sedan

I motsats till övriga nio arter som också påträffats för första gången i landet i Uppland under de senaste 40 åren är citronärla den enda som med tiden har blivit en allt vanligare förekommande gäst i Sverige. Efter det första fyndet dröjde det bara två år innan arten åter registrerades, nu med två fynd, och från och med 1976 har citronärla rapporterats årligen i landet. Antalet observerade individer har ökat efterhand och fr.o.m. 1995 har det varit tvåsiffrigt. Fram t.o.m. 2009 har, totalt sett, i storleksordningen 369 citronärlor rapporterats från Sverige (se Figur 1).

Det genomsnittliga antalet individer/år i landet under respektive årtionde, från 1970-talet och framöver, har varit 1,6; 4,0; 12,3 samt 19,0. Dessa värden visar på en stadig ökning, men det finns en del som talar för att det skedde en plötslig och kraftig uppgång kring mitten av 1990-talet och att den positiva trenden sedan har planat ut. Medeltalet för 00-talet var således 19,0, men värdet är exakt detsamma för 15-årsperioden 1995-2009. Bortsett från toppnoteringen 28 individer 2006 har antalet under resterande år under 15-årsperioden stadigt legat mellan 12 och 23. Kanske är det så att den positiva trenden har planat ut, men det är för tidigt att säga något med säkerhet. Vi får se vad som händer under kommande år.

Vad har hänt i Uppland efter 1972?

Även om citronärulan har varit en årlig gäst i Sverige fr.o.m. 1976 dröjde det fram till 1988 innan nästa fynd av arten rapporterades från Uppland. Denna gång på Svenska Högarna där en hontecknad individ sågs den 4/10. Redan två år senare sågs arten på tre lokaler och två av dessa fynd var från våren. Även om citronärulan kanske inte är en årligen rapporterad gäst i landskapet, dock sedd samtliga år 2005-2009, har antalet fynd stadigt ökat och uppgår nu till 23 (se Tabell 1). Fördelar vi antalet individer på respektive tioårsperiod blir det 1, 1, 8 respektive 13; d.v.s. en stadig uppgång i linje med landet som helhet.

Inledningsvis var samtliga fynd från hösten och det antogs vara individer som flugit fel under flyttningen mot vinterkvarteren i Sydostasien. I takt med att antalet observationer ökade i frekvens började arten dock att i allt högre utsträckning uppträda i Sverige under våren. Om vi ser till Uppland finns det nu fler vår- än höstfynd. Anledningen till att arten har blivit en allt vanligare gäst och numera även förekommer under våren är att utbredningsområdet utvidgats åt väster. Det finns t.o.m. några få häckningar rapporterade från landet. Än så länge finns det veterligen inga rena citronärlehäckningar utan det har varit frågan om hybridhäckningar med gulärula. Så var det med den hittills enda kända häckningen i Uppland; vid Menhammarsviken på Ekerö 2001.

Det är givetvis svårt att sia om vad som kommer att hända i framtiden, men fortsätter

Tabell 1. Fynd av citronärula i Uppland t.o.m. 2009.

1972	1 1K Rönnskärs udde 30/9
1988	1 honf. Svenska Högarna 4/10
1990	1 hane Angarnsjöängen 19/5 1 2K hane Ledskär 21-22/5 1 ex. Svenska Högarna 28/9
1995	1 2K hane Hällan, Hällnäs 7/5 1 hane Karlholmsviken 8/5
1997	1 honf. Hjalstaviken 28/4
1998	1 hona Örskär 21/5 1 1K Örskär 13/9
2001	1 hane Ulva kvarn 27/4 1 hane, samhäckning med gulärula, Menhammarsviken 15/6-14/7
2005	1 hane Vendelsjön 28/4
2006	1 hane Järvafältet 10/5 1 hona Broängarna 28-30/6 1 1K Björn 19/9
2007	1 hane Kungsängen 24/4
2008	1 ex. Örskär 2/5 1 hane Fysingen 16/5-6/6 1 hane Horsten 26/5 1 1K Björn 23-24/8
2009	1 1K Fysingen 22/8 2009 1 1K Horsten 26/8

citronärulan att utvidga sitt utbredningsområde åt väster talar mycket för att antalet fynd fortsätter att öka och att det snart kommer att hittas artrena häckningar. Med sitt ostliga läge i landet ligger Uppland i så fall bra till för att kunna bli det landskap som kanske får den första. Vi får vänta och se vad som händer.

Bill Douhan, Åsby 320, 741 94 Knivsta
bill.douhan@lm.se